

Nr 320.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anvisande av medel till hjälpverksamhet bland förut i Ryssland bosatta svenska undersåtar, vilka genom världskriget kommit i nödläge; given Stockholms slott den 18 mars 1921.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Henning Elmquist.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Kunglig Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 18 mars 1921.

Närvarande:

Statsministern VON SYDOW, ministern för utrikes ärendena greve WRANGEL, statsråden ERICSSON, DAHLBERG, MURRAY, ELMQUIST, MALM, BERGQVIST, HAMMARSKJÖLD, EKEBERG, HANSSON, BESKOW.

Efter gemensam beredning med ministern för utrikes ärendena anförde chefen för socialdepartementet, statsrådet Elmquist:

I en till Kungl. Maj:t ingiven skrift hava f. d. generalkonsuln K. W. Hagelin och professorn W. Harteveld med flera, tillhoppa 124,

Bihang till riksdagens protokoll 1921. 1 saml. 273 häft. (Nr 320.) 730 21 1

förut i Ryssland bosatta personer, enligt uppgift svenska undersåtar, gjort framställning om bistånd från statens sida i deras till följd av de politiska förhållandena i Ryssland iråkade ekonomiska trångmål.

Innan jag närmare ingår å ifrågavarande framställning, anser jag mig böra i korthet redogöra för vad från statens sida tidigare åtgjorts i angivna avseende.

Med anledning av särskilda framställningar i ämnet föreslog Kungl. Maj:t i proposition den 19 mars 1920, nr 383, att riksdagen för bestridande av hjälpverksamhet bland svenska undersåtar, huvudsakligen bosatta i Ryssland och Tyskland, vilka i anledning av världskriget kommit i nödläge, måtte å tilläggsstat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag, högst, 300,000 kronor att fördelas på sätt, av Kungl. Maj:t komme att beslutas. Sedan riksdagen enligt skrivelse nr 164 bifallit Kungl. Maj:ts framställning, uppdrog Kungl. Maj:t åt en kommitté att handlägga alla frågor rörande bistånd till svenska undersåtar, bosatta i Ryssland eller vilka varit därstädes bosatta men till följd av de politiska förhållandena nödgats övergiva hem samt egendom och råkat i brydsam ekonomisk belägenhet. Därjämte föreskrev Kungl. Maj:t, att ministern för utrikes ärendena skulle — efter av nämnda kommitté verkställd utredning angående behovet i varje särskilt fall — äga fatta beslut om lämnandet av erforderligt bistånd mot framtida återbetalningskyldighet för vederbörande, varvid syftet vore att skydda den understödsbegärande mot oförvållad nöd.

Kommitténs
för understöd
åt rysslands-
svenskar
verksamhet.

Enligt vad jag inhämtat inriktade kommittén till en början sin verksamhet på att omedelbart omhändertaga flyktingarna och meddela dem den första hjälpen. Under tiden 8 juli—31 december 1920 hava 197 personer hemkommit och intill början av mars 1921 ytterligare 26 personer. Av ifrågavarande flyktingar har det stora flertalet omedelbart vid ankomsten till Stockholm måst inkvarteras i kasern, asyl eller dylikt, medan ett mindretal måst transporteras till sjukhus och fattigvårdsanstalter. I detta sammanhang bör omnämnas, att kostnaderna för flyktingarnas vistelse i Finland vid karantänsanstalt och deras hittransport måst bestridas av ifrågavarande anslag. Vidare har genom kommitténs åtgöranden hjälp med beklädnadsartiklar, penningar m. m. lämnats sammanlagt 275 flyktingar, varav en del utgjorts av personer, som före kommitténs tillkomst hitkommit, och en del av sådana, som av olika skäl stannat i Finland, där de genom svenska beskickningen på kommitténs föranstaltande erhållit hjälp i trängande fall. Rysslandssvenskarna befunno sig i allmänhet vid sin ankomst i ett mycket utblottat tillstånd.

I regel voro de i avsaknad av t. o. m. de nödvändigaste klädespersedlar på grund av ryska myndigheters åtgärder. Det var därför nödvändigt att skaffa dem det mest behöfliga i detta avseende. Åtskilliga voro genom undernäring och lidanden av olika slag i hög grad i behov av vila och vård. För de arbetsföra hava anskaffats arbete i den mån så varit möjligt, varjämte tillfälliga bostäder anvisats särskilt familjer med barn. Då behovet av hjälp varit av mycket olika slag, har det varit nödvändigt att anställa en person, som undersökte förhållandena i varje fall, biträdde med anskaffande av bostad och arbete samt i övrigt vidtog alla behöfliga åtgärder. Genom ifrågavarande hjälpverksamhet har antalet understödda personer gradvis kunnat förminska. Ännu återstår emellertid ett sjuttiotal personer, som erhålla periodiskt understöd av kommittén och av vilka de allra flesta finge söka hjälp hos fattigvården, i fall statens understödsverksamhet upphör. Dessutom har tillfälligt understöd under sista tiden lämnats 68 personer, av vilka en icke ringa del skulle kunna försörja sig själva, om de erhöle arbete.

Av de omkring 175,000 kronor, som ställts till kommitténs förfo-gande — återstoden av förslagsanslaget har tagits i anspråk för understöd åt i Tyskland bosatta svenskar m. m. — återstå omkring 18,000 kronor. Dessa medel syntes — meddelar kommittén — kunna räcka åtminstone under nästinstundande april månad.

Huruvida under den närmaste tiden något större antal Rysslands-svenskar äro att hitvänta, kan ej med säkerhet avgöras. Det beräknas, att omkring 125 svenskar alltjämt vistas i Ryssland, och åtskilligt tyder på, att de vid första tillfälle, som erbjudes, skola söka sig till Sverige.

I detta sammanhang torde det vara på sin plats att lämna en kortfattad redogörelse över vad i förevarande avseende åtgjorts i utlandet.

Danmark.

Staten har bekostat flyktingarnas hemresa och anslagit 150,000 kronor till en s. k. hjälpfond, vartill även enskilda personer och företag lämnat bidrag med betydliga belopp. Av fondens medel kunna rysslandsdanskar erhålla räntefria lån å intill 1,000 kronor för person, att återbetalas, när låntagaren blir i stånd därtill.

England.

Flyktingarna hava hemförskaffats på engelska statens bekostnad Vid sin hemkomst hava de omhändertagits av välgörenhetsföreningar,

som inlogerat flyktingarna i vissa av de utrymda interneringslägren. Omkostnaderna för flyktingarnas vistelse bestridas av på enskild väg anskaffade medel.

Frankrike.

Flyktingarnas hemresa har bekostats av staten. Staten bestrider jämväl för de flyktingar, som äro behövande, kostnaderna för deras uppehälle. Flyktingarna få såsom lån till sig utbetalda francs mot rubler efter viss kurs, dock högst till ett belopp av 4,000 francs för individ; och har staten för sistnämnda ändamål anvisat sammanlagt 9 miljoner francs.

Holland.

Kostnaderna för flyktingarnas hemfärd hava bestritts av staten. Vid sin hemkomst erhöll en var av flyktingarna 200 floriner, varjämte de, som så önskade, inlogerades på statens bekostnad. Vidare äga flyktingarna att enligt viss kurs tillbyta sig floriner mot rubler, dock högst 4,000 floriner för individ. Ett tiotal familjer och enskilda personer, som ej kunnat erhålla arbete och som saknade medel för sitt uppehälle, hava erhållit 250 floriner för individ (barnen dock endast 150 floriner) för inköp av kläder samt från den 1 oktober 1920 ett månatligt provisoriskt understöd av 100 floriner (barnen 75 floriner).

Schweiz.

Staten har bekostat flyktingarnas hemfärd och försett dem med kläder. En var rysslandsschweizare fick tillväxla sig schweiziskt mynt mot ryskt efter en förmånlig kurs; och hava statens utgifter i ifrågavarande avseenden belöpt sig till sammanlagt omkring 3,000,000 francs. Rysslandsschweizare kunna erhålla lån hos en under regeringens auspicier år 1918 grundad förening. Lånen lämnas mot säkerhet av rubelsedlar, värdehandlingar och värdeföremål, i Ryssland befintlig egendom och fordringsanspråk mot ryska staten. För denna låneverksamhet har staten ställt till föreningens förfogande 3,000,000 francs. Arbetsdugliga flyktingar, som sakna tillgångar i Ryssland, få arbetslöshetsunderstöd på samma sätt som övriga schweizare. Arbetsodugliga flyktingar, som icke hava egendom, lämplig att pantsätta, få understöd av staten.

Rysslands-
svenskarnas
framställning.

Vad nu rysslandssvenskarnas föreliggande framställning beträffar, framhålla de till en början, att de flesta arbetat sig fram till en god

ekonomisk ställning i Ryssland, varest de haft sina tillhörigheter och besparingar placerade, samt att de genom revolutionen i oktober månad 1917, då bolschevikpartiet kom till makten, förlorat — praktiskt taget — all sin egendom. Härefter yttra de följande:

De svenska diplomatiska myndigheterna i Ryssland förklarade, efter det bolschevikerna kommit till makten, på ett sammanträde, till vilket den svenska kolonien kallats, att de ansågo situationen vara »mycket hotande», i anledning varav de uppmanade svenskarna att oförtövat lämna Ryssland, ty — enligt vad nämnda myndigheter meddelade — vore de icke längre i stånd att giva skydd åt liv och ännu mycket mindre åt egendom. På denna uppmaning, som för många av sökandena kommit helt oväntat, hade sökandena jämte sina familjer nödgats lämna landet.

Bolschevikmyndigheterna förbjödo enskilda personer att förfoga över sina egna tillhörigheter. De svenska myndigheterna kunde icke förhjälpa sökandena till att återvinna sin förlorade äganderätt.

Genom dekret av bolschevikmyndigheterna var det vidare förbjudet att sälja sökandena tillhörig egendom; och även om den kunnat säljas, hade detta icke gagnat sökandena, då det var förbjudet att medtaga penningar eller värdehandlingar ut ur Ryssland. Ej heller var det sökandena tillåtet att på annat sätt säkerställa sin egendom såsom genom försäkring eller genom placering i tillförlitliga personers händer, ty det var förbjudet att verkställa förflyttningar av lösören.

Sökandenas egendom vore nu antingen konfiskerad av sovjetmyndigheterna eller ock hade den plundrats av enskilda personer, direkt eller indirekt med begivande av sovjetmyndigheterna. Sökandena hade i allt fall blivit helt och fullt skilda från det, de ägt. Någon gottgörelse av ryska myndigheter eller enskilda personer hade de icke bekommit.

De svenska statsmyndigheterna hade icke vidtagit för sökandena kända åtgärder, genom vilka de garanterades återbekomma sin egendom i Ryssland eller tillerkännas gottgörelse för det, de förlorat. I detta sammanhang ville sökandena påpeka, att regeringen icke helt saknat möjligheter att erhålla medgivanden från de ryska myndigheterna. Det vore nämligen officiellt bekantgjort, att svenska regeringen varen 1920 träffat överenskommelse med sovjetregeringens representant, Krasin, att ej beslagtagna det guld, som från Ryssland skulle deponeras i eller passera genom Sverige, mot det att sovjetregeringen garanterade att *svenska statens* egendom skulle återställas. Men de utplundrade svenska undersåtarna tillförsäkrades icke sin rätt vid detta tillfälle. Emellertid hade genom detta avtal de ryska myndigheterna i princip erkänt sin ersättningsskyldighet för egendom, från vilken ägaren blivit skild. I sin egenskap av svenska medborgare stode sökandena i en ställning lik svenska statens, och deras rätt syntes dem vara lika oomtvistlig som statens.

Riksdagen 1920 hade på regeringens hemställan ställt ett belopp av 300,000 kronor till de nödlidande svenskarnas förfogande. Detta hade självfallet icke räckt till mer än att hålla den värsta nöden borta från de mest utblottade. Denna summa hade alls icke varit effektiv för att i hemlandet förhjälpa sökandena att grunda nya existensmöjligheter. En ständigt återkommande nödhjälp skulle med tiden bliva mer dyrbar än om svenska staten bisprunge sökandena på ett sådant sätt, att de bleve i stånd att börja en verksamhet motsvarande den, de bedrivit i Ryssland.

Till ryska utredningskommissionen hade hittills från enskilda svenskar ingått anmälan på fordringar av 186 miljoner kronor. Genom statsmakternas försorg måste förr eller senare egendomen (eller däremot svarande värden, utökat med ännu icke anmälda krav) åter tillfalla de svenska undersåtarna.

I saknad av materiella tillgångar vore det för de flesta av sökandena hart när omöjligt att fortsätta med den verksamhet, de en gång bedrivit. Det vore ju också omöjligt för sökandena att själva återvinna det, de förlorat. De vore helt hänvisade till de svenska myndigheterna, som ensamma kunde förhandla med de ryska myndigheterna i denna sak.

När sökandena vände sig med en ansökan till Kungl. Maj:t, gjorde de det i medvetandet av att de hade en rättslig ställning att stödja sig på. De förmenade ävenledes, att svenska staten med förtroende borde kunna lämna dem sitt bistånd mot säkerhet av de fordringar, de hade i Ryssland, då ju de svenska myndigheterna förr eller senare komme att utkräva beloppen av de ryska myndigheterna.

Skulle hjälpen kunna vara för dem effektiv, måste det belopp, som anvisades, vara jämförelsevis betydande, förslagsvis en summa av omkring 5 miljoner kronor, med hänsyn till det stora antalet hjälpsökande, som belöpte sig till flera hundra personer.

Utredningskommissionen, förstärkt med representanter från sökandena, skulle ganska snart kunna framkomma med ett förslag på personer, som borde vara delaktiga av hjälpen. Lånebeloppens storlek syntes böra beräknas efter en viss procent av de tillgodohavanden, som lämnats i Ryssland.

Rysslands-
svenskarnas
hemställen.

Under åberopande av vad sålunda anförts hava sökandena hemställt, att de måtte mot säkerhet av sina tillgodohavanden i Ryssland av statsmedel erhålla lån å tillhoppa fem miljoner kronor för att bliva i stånd att upptaga verksamhet inom sina respektive yrken.

Över ifrågavarande framställning hava yttranden avgivits av statens kommitté för understöd åt rysslandssvenskar samt av kommissionen för utredning av svenska tillgodohavanden i Ryssland.

Statens
kommitté för
understöd åt
rysslands-
svenskar
den 23 d 1921.

I sitt yttrande upptager kommittén först till behandling *de sökandes ekonomiska ställning i allmänhet* och yttrar härutinnan följande:

Då petitionärernas önskan vore att av statsmedel erhålla lån mot säkerhet av deras fordringar och tillgodohavanden i Ryssland, ansåge kommittén sig böra erinra, att endast omkring 50 personer av de 124, som undertecknat ifrågavarande ansökan, syntes äga sådana tillgångar, att dessa kunde anses utgöra säkerhet för lån. Vidare borde nämnas, att 52 personer bland petitionärerna såsom medellösa eller ekonomiskt utblottade av kommittén erhållit större eller mindre understöd till nödortfigt uppehälle. Emellertid kunde å andra sidan framhållas, att, då petitionärernas ansökan synbarligen tillkommit utan någon längre tids förberedelse, sannolikheten talade för, att såväl i Stockholm som ännu mer i landsorten funnes ett ej obetydligt antal rysslandssvenskar, vilka i Ryssland syntes äga sådana tillgångar, som i ansökan avsåges.

Enligt förenämnda ansökan, sådan den nu föreläge, vore majoriteten av petitionärerna icke i det läge, att de kunde komma i åtnjutande av lån mot säkerhet av tillgodohavanden i Ryssland, utan gällde deras framställning i själva verket endast att erhålla lån för bestridande av kostnaderna för uppehälle och beredande av möjlighet till verksamhet, vadan deras intressen icke kunde beaktas enbart på grund av ordalydelsen i föreliggande ansökan. Då emellertid kommitténs uppgift vore att just tillgodose deras intressen och fördela av riksdagen anvisade medel för understöd åt de rysslandssvenskar, som genom kriget och dess efterverkningar råkat i nödläge, och då kommittén ginge ut ifrån, att i samband med handläggning av förenämnda ansökan rysslandssvenskarnas läge i sin helhet komme att undersökas och behandlas, så förpliktade detta kommittén att särskilt framhålla nödvändigheten av, att dessa mindre bemedlade och delvis nödställda rysslandssvenskar, som icke ägde tillgångar vare sig i Sverige eller Ryssland, även fortfarande en tid framåt måtte komma i åtnjutande av understöd och att deras behov av bidrag för uppehälle och kostnader, förenade med deras bemedlansdanden att bereda sig verksamhet, därvid måtte komma att beaktas och avvägas med fästat avseende på att dessa mindre bemedlade, såväl bland petitionärerna som bland rysslandssvenskarna i allmänhet, vore rätt talrika.

Härefter övergår kommittén till behandling av frågan om *storleken av det belopp, som bör beräknas för understödsverksamhetens bedrivande under tiden april 1921—april 1922*, och erinrar därvid till en början, att kommittén i en särskild framställning av den 4 februari 1921 i nämnt avseende yttrat, att det ej vore möjligt att beräkna det behov av understöd, som kunde föreligga, men att kommittén hölle före, att ett belopp av omkring 100,000 kronor syntes kunna räcka. I ifrågavarande avseende yttrar nu kommittén vidare:

Då det emellertid ännu syntes finnas omkring 125 svenskar i Ryssland, och då situationen där, om man finge sätta någon tilltro till flera samstämmiga rykten, som på senare tid nått vårt land, vore om möjligt ännu olidligare än förut, och möjligheten av en katastrof icke vore utesluten, vartill komme, att man med den varma årstidens inträde måste räkna med att ytterligare ett betydande antal rysslandssvenskar komme att återvända och att dessa rester av svenskar i Ryssland sannolikt icke behärskade svenska språket, varigenom med den tilltagande arbetslösheten svårigheten att skaffa dem arbete ytterligare ökades, så läge det i öppen dag, att det icke vore möjligt att ens med någon grad av sannolikhet nu beräkna det belopp, som kunde bli erforderligt för fortsatt understöd åt rysslandssvenskar. Det vore emellertid icke uteslutet, att det angivna beloppet — 100,000 kronor — kunde komma att visa sig tillräckligt.

Då det icke vore möjligt att ens närmelsevis angiva det belopp, som kunde komma att erfordras för understöd åt mindre bemedlade och nödställda rysslandssvenskar, tilläte sig kommittén föreslå, att, om anslag komme att beviljas på grund av föreliggande ansökan om lån, anstalter träffades för att av detta anslag ett belopp reserverades att eventuellt komma till användning för understöd åt mindre bemedlade och medellösa rysslandssvenskar utöver det belopp av kr. 100,000, som kommittén i sin vördsamma skrivelse av den 4 dennes föreslagit.

Beträffande *de ifrågasatta lånen* yttrar kommittén:

Ehuru kommittén huvudsakligen hade till uppgift att fördela de av 1920 års riksdag anvisade medel för understöd åt till hemlandet från Ryssland återkomna rysslandssvenskar, vilka genom kriget och dess efterverkningar råkat i nödläge, så hade dock under utövandet av denna verksamhet någon kännedom vunnits om hemkomna rysslandssvenskars läge i allmänhet, och på grund härav tillåte sig kommittén som sin uppfattning uttala, att förenämnda framställning om lån mot säkerhet av tillgodohavande i Ryssland syntes vara behjärtansvärd och förtjäna att undersökas och beaktas.

Vad angår *villkor och bestämmelser för utlämnande av de ifrågasatta lånen*, yttrar kommittén:

I saknad av uppgift angående det antal rysslandssvenskar, som i Ryssland ägde tillgångar och tillgodohavanden, vilka ansåges kunna utgöra säkerhet för de ifrågasatta lånen, och därigenom betagen möjlighet att överskåda den omfattning, den ifrågasatta lånerörelsen kunde komma att få, vore det kommittén för närvarande icke möjligt att uppgöra förslag rörande de villkor och övriga bestämmelser, som borde vara bestämmande för erhållande av lån med det i framställningen avsedda syftet, utan finge kommittén nu begränsa sig till att angiva några av de huvudsakliga synpunkter, som enligt dess mening borde vara vägledande för ett sådant förslag.

Härvid finge i förbigående erinras om, att värdet av den säkerhet, som vederbörande läntagare komme att lämna, först och främst berodde på, om nationaliseringen beträffande utlåningar tillhörig egendom i Ryssland komme att upphävas, så att rysslandssvenskarna inom rimlig tid kunde beräknas återfå sin egendom, vilken fråga kommittén icke hade anledning att gå in på.

Då svårighet syntes möta för en på vanligt sätt sammansatt kommitté att bland ett större antal lånesökande fördela ett eventuellt av riksdagen beviljat anslag, kunde det ifrågasättas, om ej detta besvärliga och grannliga uppdrag lämpligen borde givas åt en bland rysslandssvenskarna själva bildad förening, i vars styrelse staten borde vara representerad genom en eller flera personer. Det vore av påtagliga skäl att förutse, att rysslandssvenskarnas stora intressen i Ryssland med all sannolikhet under ett antal år framåt komme att oupphörligen påkalla myndigheternas bistånd, och läge det i öppen dag, att svårighet mötte för en statens myndighet att förhandla med var och en av rysslandssvenskarna enskilt, utan framstode det redan av denna anledning såsom önskvärt, att rysslandssvenskarnas intressen sammanfördes och erhöles eget organ. Då tillvaratagandet av deras intressen i Ryssland måste förutses komma att taga flera år i anspråk och fortgå även sedan handelsförbindelserna mellan de bägge länderna öppnats, och då det vidare vore att förutse, att flera av de rysslandssvenskar, som komme att bliva delaktiga av ett eventuellt lån, tack vare detta bleve i tillfälle att återupptaga sin förra verksamhet och således gagna de för vårt land så viktiga handelsförbindelserna med Ryssland, så erhöles härigenom framställningen ifråga ökad motivering. Kommittén hade ansett motiverat att framhålla denna synpunkt, vilken, att döma av de anstalter, man i Schweiz träffat för tillvaratagande av rysslandsschweizarnas intressen, i många avseenden likartade med rysslandssvenskarnas, där beretts ett betydande utrymme, i det att man med

strävan att lindra rysslandsschweizarnas betryckta läge direkt kombinerat frågan om att få till stånd handelsförbindelser med Ryssland och gynna dem.

Skulle man nu anse, att förslaget om bildande av en rysslandssvenskarnas förening vore en för stor och tung organisation, så ville kommittén alternativt föreslå, att rysslandssvenskarna anmodades bland sig utse 3—5 delegerade, vilka skulle bemyndigas att upprätta förslag till fördelning av länen. Dessa delegerade kunde även lämpligen anmodades att föra rysslandssvenskarnas talan i alla frågor, angående vilka myndigheterna önskade inhämta deras mening.

Vid fördelning av länen borde hänsyn tagas till förutom förefintligheten av bevisliga tillgångar och tillgodohavanden i Ryssland framför allt till vederbörande länesökandes behov av medel för att sätta honom i stånd att någorlunda betrygga sin existens för en tid framåt, varvid särskilt avseende borde fästas vid, att länesökanden genom lånet sattes i stånd att börja en verksamhet eller vidga och betrygga en redan påbörjad. Hade länesökande förut under längre tid haft sin verksamhet i förmedlandet av varuutbytet mellan Sverige och Ryssland, och möjlighet yppades för honom att förmedelst ett lån återupptaga denna verksamhet, borde detta utgöra ett vägande skäl för bifall till hans ansökan. Det syntes önskvärt, att man i vårt land liksom i Schweiz vid beviljande av lån sökte att samtidigt så mycket som möjligt befordra våra handelsintressen på Ryssland och de länder, som uppstått på det förra Rysslands grund.

I instruktionen för länenas fördelning borde fastställas, huru skulle förfaras i det fall, att länesökande ägde tillgångar i Sverige eller i hemlandet lyckats erhålla verksamhet, som beredde honom en anspråkslös utkomst. Det syntes kommittén, att en dylik ansökan i regel ej borde vinna beaktande, men det kunde dock möjligen ifrågasättas, om ej i dylikt fall lån borde beviljas till äldre personer eller i eljest särskilt motiverade undantagsfall.

Ehuru kommitténs uppgift vore att fördela anvisade medel till nödställda rysslandssvenskar för att sätta dem i stånd att övervinna svårigheterna under den första tiden, hade dock arbetet inriktats på att bereda hjälpsökande arbete, och hade det lyckats att i avsevärt antal skaffa sysselsättning och stadigvarande arbete, varjämte några få lån till belopp av några tusen kronor beviljats för att sätta vederbörande i stånd att börja egen verksamhet. Det syntes kommittén därför synnerligen önskvärt, att skötsamma hantverkare beviljades lån för inköp av verktyg och annan utrustning för bedrivande av egen verksamhet.

Enligt kommitténs åsikt borde länesökande, som efter mångårigt arbete i Ryssland där småningom lyckats bereda sig en bärgad ställning, äga avgjort företräde framför personer, som endast kortare tid vistats där. Länesökande, som först under kriget börjat verksamhet i Ryssland och där, gynnad av de tillfälliga chanser, som kriget medförde, lyckats att på kort tid förvärva tillgångar, borde komma i efterhand. Dylika fall borde särskilt undersökas, och syntes det motiverat att, om lån i dylika fall beviljades, lånebeloppet sattes lägre och anspråken på säkerhet skärptes. I allmänhet borde en bestämd skillnad göras mellan länesökande, som sedan länge vistats i Ryssland, och sådana, som först under kriget där börjat verksamhet.

Den ledande principen för beviljande av lån borde vara, att länesökande genom detsamma kunde förskaffa sig passande verksamhet. Endast åldringar, sjuka och eljest till arbete oförmögna personer borde erhålla lån för sin existens. Äldre personer och familjefäder borde äga företräde. Yngre, ensamstående länesökande borde komma i sista rummet.

Kommittén tillåte sig föreslå, att från beviljat lån avdroges det belopp, vederbörande förut erhållit i understöd, utom i de fall, då lånebeloppet endast oväsentligt översköte det belopp, lånesökande förut erhållit i understöd.

Ryska ut-
rednings-
kommissionen
den 7/3 1921.

I sitt yttrande ingår kommissionen för utredning av svenska tillgodohavanden i Ryssland först i prövning av frågan *huruvida staten bör lämna lån åt behövande rysslandssvenskar* och yttrar därvid:

Kommissionen tillåte sig först erinra om det yttrande, som av kommissionens ordförande efter dess hörande avgavs över en framställning av liknande innehåll, som till Kungl. Maj:t ingavs i januari 1920 (se proposition nr 383 till 1920 års riksdag sid. 3). I nämnda yttrande framhölls, hurusom staten för eventuella försträckningar till från Ryssland återkomna svenska undersåtar icke kunde erhålla någon juridiskt bindande säkerhet i deras i Ryssland befintliga egendom. Det framhölls, hurusom härav bleve en följd, att staten för de lån, som komme att utlämnas till s. k. rysslandssvenskar, icke kunde beräkna någon säkerhet i deras egendom i Ryssland, utan måste grunda utsikten till återbetalning på den allmänna förmögenhetsställning, som låntagarna med hänsyn till sina till kommissionen ingivna anmälningar om innehav av egendom i Ryssland kunde antagas äga. Nämnda anmälningar vore emellertid i flera avseenden otillräckliga att lämna tillförlitlig ledning för bedömning av de lånesökandes ekonomiska ställning, i det de icke innehölle upplysning vare sig om skuldgravationer å fast eller lös egendom eller om vederbörandes skulder i övrigt och i regel ej heller vore verifierade genom äganderättshandlingar eller annan bevisning om äganderättens befintlighet. På grund av angivna förhållanden uttalades den uppfattning, att det knappast låte sig göra att bestämma de ifrågasatta försträckningarnas storlek i förhållande till den anmälda egendomens värde, och förordades i stället, att försträckningarna skulle betraktas såsom ett slags understöd mot återbetalningsskyldighet, och att huvudgrunden för bestämmandet av de olika lånebeloppen borde bliva vederbörandes uppskattade behov av understöd, ehuru vid sidan härav kunde och borde tagas hänsyn jämväl till låntagarens antagliga solvens och förmåga att, sedan ordnade förhållanden inträtt i Ryssland, återbetala lånet.

De sålunda framhållna synpunkterna syntes kommissionen äga enahanda giltighet ifråga om den nu gjorda framställningen. Av de upplysningar, som varit för kommissionen tillgängliga, rörande de åtgärder, som i utlandet vidtagits för bispringande av respektive länders från Ryssland återkomna undersåtar, syntes också framgå, att nämnda åtgärder i regel inskränkt sig till understöd genom lån i den omfattning, som erfordrats för beredande av nödtorftigt uppehälle åt personer, som icke lyckats erhålla anställning eller utkomst på annat sätt i hemlandet, ävensom till vissa förmåner beträffande växling av ryskt mynt i begränsad omfattning, hjälp vid igångsättande av hantverk eller annan verksamhet m. m. I ansökningen framhölls såsom ett huvudsyfte med de ifrågasatta lånen, att låntagarna genom desamma skulle sättas i stånd att här i Sverige upptaga verksamhet inom sina respektive yrken. Härvid ville kommissionen erinra, att detta syfte syntes välbefogat och relativt lätt att uppnå i de fall, då fråga vore om hantverk eller annan yrkesverksamhet, som krävde jämförelsevis ringa kapital. Men be-
träffande annan verksamhet såsom grosshandel, fabriksrörelse, byggnadsverksamhet

o. d. ställde sig saken annorlunda. För personer, som hade sina huvudsakliga ekonomiska intressen i egendom och affärsföretag i Ryssland, och vilka måste antagas komma att för bevakande av dessa intressen återvända till Ryssland, så snart förhållandena sådant medgäve, syntes det i regel knappast kunna vara av intresse att under väntetiden nedlägga ett avsevärt kapital i startandet i Sverige av en affärsrörelse, liknande den i Ryssland bedrivna. Att svenska staten skulle för dylika ändamål utlämna lån till avsevärda belopp utan betryggande säkerhet, vore därför enligt kommissionens mening icke tillrådligt.

Vad beträffar frågan *hurvida den av staten genom kommittén för understöd åt rysslandssvenskar bedrivna verksamheten bör fortsättas*, yttrar kommissionen:

Kommissionen funne uppenbart, att denna understödsverksamhet fortfarande borde uppehållas. Därjämte syntes det kommissionen önskvärt, att sådana rysslandssvenskar, som i Ryssland hade egendom av det värde, att densamma kunde antagas innebära en någorlunda tillfredsställande grundval för kredit, bereddes möjlighet att, utöver vad som erfordrades för skyddande mot omedelbar nöd, av staten erhålla lån i något större omfattning i fall, då särskilt behov därav föreläge, såsom till skälig förbättring av levnadsvillkoren, särskilt för äldre och icke arbetsföra personer, samt till hjälp vid igångsättande av hantverk eller annan mindre kapitalkrävande verksamhet.

Beträffande *de belopp, som erfordras för de av kommissionen förordade lånen* och *den fortsatta understödsverksamheten*, yttrar kommissionen:

Att på förhand beräkna det belopp, som för en dylik låneverksamhet kunde antagas vara erforderligt, vore givetvis förenat med stora svarigheter. De anmälningar till kommissionen av anspråk på ersättning för i Ryssland kvarlämnad egendom, som ingått, hade uppgått till ett antal av 526, därav 162 ingivits från bolag och firmor och 364 från privatpersoner. Av de privatpersoner, som ingivit anmälningar, syntes inemot 200 utgöras av rysslandssvenskar i egentlig mening, om man därmed avsåge sådana svenska undersåtar, som redan vid krigsutbrottet vistades i Ryssland och därstädes utövade stadigvarande verksamhet, och sålunda undantogs sådana personer, som mer eller mindre tillfälligt uppehållit sig i Ryssland i och för affärer under krigsåren. Av nämnda inemot 200 rysslandssvenskar hade ett avsevärt antal numera erhållit anställning eller annan verksamhet i Sverige av sådan art, att de icke kunde antagas vara i behov av understöd genom lån. Ifråga om andra vore den anmälda egendomen i Ryssland av alltför ringa värde, för att lämpligen kunna läggas till grund för kreditgivning. Det antal av ifrågavarande kategori av rysslandssvenskar, som med tagen hänsyn till angivna synpunkter kunde beräknas ifrågakomma till erhållande av lån, uppskattades av kommissionen till 125 à 150. Därest utlåningen komme att handhas efter här ovan antydda grunder, skulle efter kommissionens uppfattning f. n. ett anslag av en miljon kronor kunna antagas bliva tillräckligt så väl för tillfredsställande av de egendomsägande rysslandssvenskarnas skäliga låneanspråk, som för fortsättande av den pågående understödsverksamheten till nödlidande utlandssvenskar.

Vidkommande *organen för handhavande av den ifrågasatta utlåningsverksamheten*, yttrar kommissionen:

Att, såsom i ansöknings ifrågasatts, till kommissionen överlämna uppdraget att omhändervä utlåningsverksamheten, vore efter kommissionens uppfattning icke att tillråda. Kommissionens uppgift vore ett utredningsuppdrag och dess sammansättning lämpad härefter. Utlånings handhavande syntes kunna lämpligast uppdragas åt den redan fungerande »Statens kommitté för understöd åt rysslandssvenskar», vilken omhändervä understödsverksamheten till rysslandssvenskarna. Det vore nämligen efter kommissionens uppfattning ur alla synpunkter ändamålsenligast, att den nu ifrågasatta utvidgade utlåningsverksamheten och understödsverksamheten — som jämväl skedde i form av försträckning — förenades i en hand, enär ifrågavarande båda uppgifter icke läte sig skarpt avgränsas från varandra, och förutsatte väsentligen samma sakkunskap samt tillämpande av enhetliga grundprinciper. Därest det emellertid skulle anses lämpligare att anförtro utlåningsverksamhetens handhavande åt en särskild kommitté, borde denna efter kommissionens mening icke bestå av mer än tre medlemmar, vilka borde utses av Kungl. Maj:t. I fråga om det i ansöknings framställda anspråket, att rysslandssvenskarna skulle bliva representerade i den kommitté, som komme att omhändervä låneverksamheten, ville kommissionen som sin åsikt framhålla, att rysslandssvenskarna givetvis måste beredas tillfälle att göra sina synpunkter gällande vid lånens fördelning, men att detta syntes lämpligast böra ske på det sätt, att inkommande låneansökningar hänskötes till yttrande av en utav rysslandssvenskarna tillsatt förtroendenämnd.

Vad slutligen angår *villkoren för utlämnande av de ifrågasatta lånen*, yttrar kommissionen:

Då lånen borde kunna återfordras, så snart låntagaren helt eller till väsentlig del åter kommit i besittning av sin egendom i Ryssland eller bekommit ersättning för densamma eller eljest kommit i den ekonomiska ställning, att han ej längre vore i behov av lånet, syntes lånen böra ställas på viss kortare tids uppsägning, exempelvis tre månader. Räntefoten borde fastställas efter den ränta, staten i allmänhet själv finge betala för å senaste tiden upptagna lån. I de fall, då låntagarens egendom i Ryssland inskränkte sig till bohag och annan personlig lösegendom, syntes någon pantförskrivning till säkerhet för lånet i regel icke böra fordras, enär det ej gärna kunde ifrågakomma, att staten skulle ur dylik egendom tillgodogöra sig sin fordran. I övriga fall borde däremot pantförskrivning eller egendomsöverlåtelse ske. Därest låntagaren hade ryska värdehandlingar i sin besittning, borde dessa överlämnas såsom handpant. Ifråga om fast egendom syntes låneförbindelsen böra förses med skriftlig förklaring, att fastigheten pantförskrevs till säkerhet för förbindelsens fullgörande, och att låntagaren förbunde sig att, så snart han åter kommit i besittning av fastigheten, tillhandahålla fordringsägaren de handlingar, som erfordrades för panträttens inskrivning i fastigheten efter rysk lag med förmånsrätt näst efter å densamma vid lånets erhållande vilande gravationer. Fordringar hos ryska staten eller ryska undersåtar och firmor borde överlåtas på svenska staten i en omfattning, som motsvarade lånebeloppet jämte upplöpande räntor. På enahanda sätt förfores med

till kommissionen anmälda skadeståndskrav mot ryska staten, vilkas överlåtande syntes vara den säkerhet, som oftast kunde väntas ifrågakomma. Beträffande annan egendom syntes man få inskränka sig till att fordra en å låneförbindelsen tecknad förklaring av låntagaren, att egendomen pantförskrevs till säkerhet för förbindelsens fullgörande, ehuru en dylik förklaring i och för sig icke medförde någon giltig pantsättning.

De från Ryssland hemkomna svenskarna tillhöra många olika kategorier. De, som ovannämnda kommitté fått taga hand om, utgöras förnämligast av ålderstigna och sjuka personer samt änkor med barn. Därjämte finnas dels hantverkare och arbetare, tillhörande olika yrkeskategorier, vilka givetvis haft svårt att i Sverige omedelbart erhålla anställning, dels ock sådana, som tidigare haft en god ekonomisk ställning i Ryssland, men måst lämna landet och därvid varit tvungna att kvarlämna nästan allt vad de ägde.

Departements-
chefen.

Ett icke ringa antal av flyktingarna leva under stora umbäranden. De hava synnerligen svårt att under den rådande bostadsbristen erhålla bostäder. Många hava ej här några som helst anförvanter utan äro fullständigt ensamstående. Åtskilliga tala icke svenska språket och ha därför svårt att finna någon anställning. Tydligt är också, att den nuvarande depressionen har i synnerligt hög grad försvårat deras existensmöjligheter.

Det synes vara uppenbart, att svenska staten bör lämna dessa sina medborgare en hjälpare hand, när omständigheter, över vilka de icke kunnat råda, fört dem tillbaka till moderlandet. Av betydelse är ock med hänsyn till Sveriges framtida handelsförbindelser med Ryssland, att de av flyktingarna, som kunna väntas därvid medverka, hållas under armarna, på det att de efter inträdandet av lugnare förhållanden i Ryssland skola äga möjlighet att på nytt upptaga sin verksamhet därstädes. I detta sammanhang torde böra erinras om att andra länder kraftigt bisprungit sina rysslandsflyktingar; särskilt hava Frankrike, Holland och Schweiz gjort avsevärt för sina hemvändande landsmän.

I fråga om de åtgärder, som nu böra och kunna vidtagas, må till en början framhållas, att de svenskar, som ännu kunna hit förväntas från Ryssland, böra omhändertagas och erhålla en första hjälp. Deras antal torde kanske uppgå till 100 å 150.

Vad därefter angår de personer, som redan vistas här i landet, synes det, principiellt sett, vara riktigast, att man i möjligaste mån behandlar dessa på samma sätt som landets övriga medborgare. Sålunda böra de arbetslösa flyktingarna, som icke kunnat erhålla något arbete här i landet, erhålla hjälp i samma form som tillkommer övriga arbetslösa i

riket. I detta fall kommer emellertid hela kostnaden att falla på staten, enär man ej kan framställa något krav på kommunerna att lämna bidrag till hjälpverksamheten. Vidare är det åtskilliga personer, som befinna sig i den belägenheten, att de erhålla den bästa hjälpen genom att intagas på sjukhus, ålderdomshem eller andra vårdinrättningar. Om kommunerna måste omhändertaga dessa rysslandssvenskar, har staten att i sista hand i vanlig ordning bekosta deras underhåll och vård.

Bland de hittills understödda är det emellertid ett antal, som böra erhålla understöd i annan form än genom fattigvården, t. ex. änkor med barn, åldringar, som sett bättre dagar, men nu äro alldeles blottställda o. s. v. Det torde därför vara nödvändigt, att den understödsverksamhet, som hittills förekommit, får fortgå ännu någon tid, men givetvis bör densamma såvitt möjligt begränsas, och framförallt måste förhindras att sådana, som kunna försörja sig eller erhålla bidrag av anförvanter, åtnjuta statens hjälp.

Vidkommande den kategori av rysslandssvenskar med större eller mindre tillgångar i Ryssland, vilka kunna antagas bjuda någorlunda god säkerhet för lån, anser jag, i likhet med den ryska utredningskommissionen, att dessa personer böra, på i huvudsak de villkor, som kommissionen föreslagit, kunna utöver vad som oundgängligen erfordras för deras uppehälle av staten erhålla lån, då särskilt behov därav föreligger, såsom till förbättring av levnadsvillkoren, särskilt för äldre och icke arbetsföra personer, samt till hjälp vid igångsättande av hantverk eller annan mindre kapitalkrävande verksamhet.

Vad beträffar organisationen av den nu skisserade hjälpverksamheten, synas det mig lämpligt, att densamma omhänderhaves av förut omfördälda, på utrikesdepartementets föredragning tillsatta kommitté, vars ordförande, kanslirådet G. H. von Koch, är ledamot av statens arbetslöshetskommission. Härigenom bör vinnas enhetlighet i fråga om den tillfälliga hjälpverksamhet, som nu måste pågå, varjämte garantier skapas för att de arbetsföra rysslandssvenskarna behandlas på samma sätt som övriga arbetslösa. Åt kommittén torde också böra överlämnas att, eventuellt med hjälp av särskilt sakkunniga personer, organisera den låneverksamhet, varom förut talats. Förslaget att vid denna verksamhet använda sig av rysslandssvenskarnas personalkännedom torde i så måtto böra beaktas, att några representanter för härvarande rysslandssvenskar erhålla tillfälle att yttra sig om låneansökningarna.

Beträffande slutligen det belopp, som bör äskas, är det synnerligen svårt att kunna beräkna detsamma, då så många ovissa faktorer kunna spela in och förrycka kalkylen. Att under nuvarande svåra ekonomiska

tider anvisa ett så stort belopp, som de petitionerande rysslandssvenskarna begärt, torde icke kunna ifrågakomma. Ehuru det vore synnerligen önskvärt, att staten trädde emellan med det belopp, som den ryska utredningskommissionen föreslagit, anser jag mig med hänsyn till de betydliga krav, som nu rådande arbetslöshet ställer å staten, böra avsevärt begränsa kommissionens förslag. Med beräkning att den egentliga understödsverksamheten erfordrar ett belopp av 100,000 kronor och att för utlämnande av lån mot säkerhet bör stå till förfogande ett belopp av 250,000 kronor, finner jag att för nu angivna ändamål bör av riksdagen äskas ett belopp av 350,000 kronor.

I samband härmed anser jag mig böra jämväl upptaga till behandling frågan om honorering av vissa penningförsträckningar, som dels från brittisk myndighets sida dels av affärsföretag och enskilda personer lämnas åt i Ryssland vistande nödställda svenska undersåtar. De närmare omständigheterna härvid äro följande.

I Ryssland
lämnade för-
sträckningar.

I juni månad 1919 blevo på sovjetsregeringens befallning svenska beskickningen och konsulatet i Petrograd samt generalkonsulatet i Moskwa besatta av väpnade styrkor. I samband därmed arresterades kanslisten Oskar Lundberg, åt vilken, sedan vår representation i Ryssland upphört, beskickningens vård anförtrotts, direktören för Petrograd-distriktet vid Kungl. Maj:ts beskicknings avdelning B i likvidation Harald Hall och övrig beskickningspersonal. Vidare arresterades en hel del andra svenskar, av vilka må nämnas ingenjören Alf Bergström, som fått i uppdrag att öva tillsyn över generalkonsulatet i Moskwa, sedan dess personal hemkallats, och redaktören Nils Lind. Dessa fördes till koncentrationsläger i närheten av Moskwa, varifrån de efter hård behandling senare frigåvos.

Efter frigivandet tvungos nämnda personer liksom åtskilliga andra svenskar att kvarbliva i Moskwa. Möjligheterna att där av eget arbete förtjäna sitt levebröd voro för dem ytterst små, ibland inga, och nöden bland landsmännen växte därför med varje dag. Man överenskom då att vidtaga åtgärder för att i möjligaste grad lindra nöden, och i detta syfte bildades en kommitté för hjälp åt nödställda svenskar i Ryssland. Kommittén, vars uppgift var att upplåna penningar för anskaffandet av de livsmedel och beklädnadsartiklar, som krävdes för livets uppehållande, utgjordes av kanslisten Lundberg, direktören Hall samt redaktören Lind. Kommittén lyckades att intill den 15 september 1920 erhålla dels ett belopp av 13,778,550 rubel i duma- och sovjetsedlar dels ett belopp av 4,000 finska mark och dels 12,000 riksmark. Av ifrågavarande belopp försträcktes 3,150,000 rubler av engelske pastorn i Moskwa F. W. North.

och återstoden av firmor eller enskilda personer, av vilka de flesta voro av svensk nationalitet. Låntagarna hava vid lånens upptagande ställt i utsikt att svenska staten med hänsyn till det ändamål, penningmedlen skulle tjäna, och det utomordentliga nödläge, vari vederbörande befunno sig, skulle i svenskt mynt återbetala försträckningarna.

Understödsverksamhet bedrevs av kommittén i såväl Moskwa som Petrograd, dit Lundberg senare återvände. I detta sammanhang må framhållas, att en avsevärd del av de sålunda upplånade penningmedlen användes till att bispringa landsmän, som voro inspärrade i koncentrationsläger, varest dysenteri härjade. Sedan de i det föregående namngivna svenskarna lyckats lämna Ryssland, har understödsverksamheten fortsatts, varvid kommittén bestått av förre fabriksägaren, ingenjören J. Tuneld, doktor Y. Rossel samt direktören W. Tullander. För den fortsatta understödsverksamheten överlämnade Lundberg vid sin hemresa den 24 juni 1920 återstoden av de upplånade medlen eller c:a 5,250,000 rubel, vilket belopp numera förbrukats.

Flera av de från Ryssland hemkomna personer, som lämnat lån av angivna slag, hava vid ankomsten till Sverige framställt krav på återbetalning av desamma. Dylikt krav har vidare från Brittiska regeringens sida anmälts med avseende å de medel, pastor North utlånat.

Departements-
chefen.

Med hänsyn till de förhållanden, varunder ifrågavarande försträckningar tillkommit, synes mig betalningen av desamma vara en ofrånkomlig hederssak för vårt land. Detta gäller i särskilt hög grad den försträckning, som lämnats av den engelska pastorn i Moskwa. Av övriga långgivare äro flera bland de nu nödlidande flyktingarna. Och även för återbetalning till dessa tala uppenbarligen starka skäl. Vad beträffar de kurser, varefter ifrågavarande försträckningar skola regleras, torde för rubellånen böra den lägsta kurs, som för dylik valuta rådde i Stockholm den månad, varunder respektive försträckningar lämnats, kunna i stort sett bliva normerande. Vidkommande åter försträckningarna av tyska och finska mark torde böra beräknas en kurs av 8 kronor respektive 12 kronor för 100 mark. Med tillämpande av nu angivna grunder skulle sammanlagda beloppet av försträckningarna i svenskt mynt bliva 106,388 kronor 88 öre.

Samman-
fattning.

Å tilläggsstat torde böra äskas dels 100,000 kronor för den egentliga understödsverksamheten åt förut i Ryssland bosatta svenska undersåtar dels 250,000 kronor för utlämnande av lån till dem, dels ock 106,388 kronor 88 öre för gäldande av här ovan omförmälda försträck-

ningar eller sålunda tillhopa 456,388 kronor 88 öre. Då ifrågavarande belopp lär vara snarare för lågt än för högt beräknat, torde detsamma böra avrundas till 460,000 kronor.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för utövande av hjälpverksamhet bland förut i Ryssland bosatta svenska undersåtar, vilka genom världskriget kommit i nödläge, å tilläggsstat för år 1921 anvisa ett reservationsanslag av 460,000 kronor, att utgå under de villkor, Kungl. Maj:t bestämmer.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen behagade Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten förordna, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skulle avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Herman Hultkrantz.